

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th April, 2025

SHUKUR XOLMIRZAYEV VA HERMANN HESSE HIKOYALARIDA INSON VA TABIAT MUAMMOSI

Mansurova Shahlo

Fargʻona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

shaxlo.mansurova@mail.ru

+998941943120

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Shukur Xolmirzayev va Hermann Hesse asarlaridagi inson va tabiat munosabatlarini qiyosiy tahlil qilishga bagʻishlangan. Jumladan, maqolada tabiat tasviri, unda inson ruhiyatining ifodasi, inson va tabiat munosabatlarida umuminsoniy muammolarning aks etishi, tabiatning ruhiy poklanishga taʼsiri masalalari muhokama qilindi. Shuningdek, har ikki yozuvchining ham tabiatga boʻlgan yondashuvdagi farqlar va umumiy jihatlari chuqur oʻrganilgan. Ularning badiiy usullari, tabiat tasviridagi badiiy-estetik funksiyasi tahlil qilindi.

Данная статья посвящена сравнительному анализу взаимоотношений человека и природы в работах Шукура Холмирзаева и Германа Гессе. В частности, в статье рассматривались вопросы образа природы, выражения в ней психики человека, отражения общечеловеческих проблем во взаимоотношениях человека и природы, влияния природы на духовное очищение. Также были глубоко изучены различия и общие аспекты подхода обоих писателей к природе. Анализировались их художественные приемы, художественно-эстетическая функция в изображении природы.

This article is devoted to a comparative analysis of the relationship between man and nature in the works of Shukur Kholmiraev and Hermann Hesse. In particular, the article considered the issues of the image of nature, the expression of the human psyche in it, the reflection of universal human problems in the relationship between man and nature, the influence of nature on spiritual purification. The differences and common aspects of both writers' approach to nature were also deeply explored. Their artistic techniques, artistic and aesthetic function in depicting nature were analyzed.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th April, 2025

Kalit soʻzlar: inson, tabiat, Shukur Xolmirzayev, Hermann Hesse, realistik tasvir, ramziy-falsafiy mazmun, ruhiy izlanish, ekologik muammo, badiiy-estetik funksiya.

Ключевые слова: человек, природа, Шукур Холмирзаев, Герман Гессе, реалистичное изображение, символично-философское содержание, духовные поиски, экологическая проблема, художественно-эстетическая функция.

Keywords: human, nature, Shukur Kholmirzaev, Hermann Hesse, realistic image, symbolic and philosophical content, spiritual quest, ecological problem, artistic and aesthetic function.

Jahon adabiyotida inson va tabiat oʻrtasidagi munosabatlar badiiy asarlarning ajralmas qismi sanaladi. Tabiat, uning goʻzalligi va sirli kuchlari bilan insonni oʻylashga, his qilishga va ijod qilishga undaydi. Shuningdek, tabiat ruhiy salomatlikka ham ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Badiiy asarlarda tabiatda oʻtkazilgan vaqt insonni qayta tiklaydi, yangi fikrlar va ijodiy gʻoyalar tugʻdiradi. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, tabiatda boʻlish stressni kamaytiradi va ruhiy salomatlikni yaxshilaydi. Adabiyotda tabiat manzarasi yozuvchilarning badiiy asarlari orqali ham oʻzining yuksak ifodasini topib kelmoqda. Shu bois, insonlar tabiatni badiiy asarlar orqali koʻproq his eta olishlari mumkin. Bugungi dunyo global muammolarining badiiy talqini insonlarda tabiatni asrash, unga oqilona munosabatda boʻlish, tabiat va insonning yaxlitligini chuqurroq his etish imkonini bermoqda.

Xususan, William Wordsworthning “I Wandered Lonely as a Cloud”[1] sheʼrida tabiatning goʻzalligi va uning inson ruhiga taʼsiri yorqin ifodalangan boʻlib, unda bir gulning chiroyi va uning his-tuygʻulari aks ettiriladi. Henry David Thoreau “Walden”[2] asarida esa tabiiy muhitda yashash muhimligini va uning inson ruhiyatidagi rolini aks ettiradi. Shuningdek, rassom Van Goghning “Yulduzli tun”[3] asarida tabiatning oʻzgaruvchanligini insonning ichki kechinmalariga qiyoslanib tasvirlanganligini koʻrishimiz mumkin. Unda osmon va tabiatdagi ranglar jilosi insonning ruhiy olamini oʻzida namoyon etgan. Adib Rachel Carsonning “Silent Spring”[4] atrof-muhit haqidagi ilmiy kitobida, ekologik muammolar koʻtarilgan boʻlib, kimyoviy moddalar va uning insoniyatga, tabiatga taʼsiri keng yoritilgan. Mazkur asarning taʼsirida hatto butun dunyoda koʻngilli shaxslar

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th April, 2025

tomonidan ekologik harakatlarning boshlanishiga turtki bo'lganini ko'rishimiz mumkin.

O'zbek adabiyotining yorqin vakili Shukur Xolmirzayev hamda nemis adabiyotining Nobel mukofoti sovrindori Hermann Hesse ijodida inson va tabiat muammosi keng o'rin egallagan. Jumladan, Shukur Xolmirzayevning "Yozgi yurt" asarida yozuvchi tabiatning go'zalligi va inson ruhiga ta'sirini obrazli aks ettirgan. Bu asarda tabiat insonning his-tuyg'ularini kuchaytiradi va ruhiy yangilanish manbai sifatida xizmat qiladi. *"Tabiat, uning go'zalligi va quvonchi, odamning ruhini yengillashtiradi. Qushlarning shivirlashi, shamolning shovqini insonni tabiatga yaqinlashtiradi"*[5]. Ushbu parcha insonning tabiat bilan uyg'unligini va uning ruhiy salomatlikka ta'siri o'z aksini topgan.

Ta'kidlash joizki, Shukur Xolmirzayev o'z asarlarida bizni ko'proq qaqragan dashtlarga, Surxonning jazirama oftobi ostidagi qishloqlarga, tog' yonbag'irlariga olib kiradi. Uning asarlaridagi qahramonlar tabiatning sodda dilkash farzandlari hisoblanib, ular yerga, chorvaga, tog'-u toshga singib ketgan qishloq odamlari edi. Shuningdek, adib uchun tabiat – bu romantik xayol emas, balki tirikchilik manbai, kundalik kurash maydoni sifatida ko'rilgan. Xolmirzayev tabiatni bezab ko'rsatmaydi, aksincha, uning gohida qanchalik shafqatsiz bo'lishi mumkinligini ham ochiq tasvirlaydi. Shuning uchun qurg'oqchilik, sel, qahraton sovuq – bularning barchasi inson irodasini sinovchi, uning matonatini o'lchovchi mezonlar bo'lib xizmat qiladi. Uning "Bodom qishda gulladi" va "Jahongir" nomli asarlarida inson hamda tabiat o'rtasidagi munosabatlar murakkabligi ko'rsatilib, insonning tabiatga bo'lgan mas'uliyati va uning muhimligini ta'kidlaydi. Bu asarlar insonning o'z hayotidagi joyini topishi uchun tabiat bilan uyg'unligini o'rganadi. *"Tabiat nafaqat go'zallik, balki insonning o'zligini anglash va hayotning haqiqiy ma'nosini topish yo'lidagi yo'ldoshidir"*[6]. Bu so'zlar inson va tabiat o'rtasidagi chuqur aloqani ifodalaydi. Shu bilan birga, yozuvchi inson va tabiat o'rtasidagi muammo ko'pincha yashash uchun kurashda, tabiat inijliklariga qarshi turishda yoki ba'zan uning qonuniyatlariga bo'ysunishda namoyon bo'lishini ko'rsatib bergan[7].

Bundan tashqari, Xolmirzayev qahramonlari uchun tabiat – shahar shovqinidan, yolg'on va riyodan xoli bo'lgan, inson o'zligiga qaytishi, vijdonini poklashi mumkin bo'lgan muqaddas go'sha bo'lib gavdalangan. Bunda yozuvchi tog'lardagi

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th April, 2025

yolgʻizlikni, dashtdagi kengliklarni insonning oʻz qalbi bilan yuzma-yuz qoldiruvchi sokin maskan sifatida tasviri aks ettirilgan.

Biroq, Hermann Hesse esa bizni boshqa bir olamga yetaklaydi. Uning hikoyalarida tabiat koʻproq ruhiy izlanishlar makoni, falsafiy mushohada uchun turtki beruvchi ramziy kuch sifatida gavdalanadi. Hesse qahramonlari – koʻpincha sivilizatsiyadan, jamiyatning qoliplaridan bezgan, oʻz “men”ini izlayotgan ziyolilar, sanʼatkorlar darbadar insonlar sifatida tasvirlanadi. Ular uchun oʻrmon sokinligi, daryoning mavjlanishi, togʻlarning salobati – shunchaki goʻzallik emas, balki koinot sirlarini anglashga, ichki uygʻunlikka erishishga yordam beruvchi vosita hisoblanadi. Uning “Knulp” yoki “Siddhartha” asarlaridagi qahramonlar tabiat qoʻynida oʻz yoʻllarini topadilar, ruhiy poklanishga erishadilar. Shuningdek, Hessening “Demian” asarida esa tabiatni insonning ichki kechinmalari va ruhiy oʻsishida muhim omil sifatida koʻrsatadi. U mazkur hikoyasida tabiat va inson oʻrtasidagi muvozanatni izlash orqali oʻzining ruhiy yoʻnalishini topadi. *“Inson oʻzi uchun tabiatda bir joy topishi kerak; faqat tabiatda u oʻzini toʻgʻri anglaydi”*[8]. Ushbu parcha tabiat va inson yaxlit bir olam ekanligini, ular hamisha bir-birini taqazo qilishi, bir-biriga ehtiyoj sezishi haqida taʼkidlaydi. Shu sabab Hesse uchun inson va tabiat muammosining ildizi koʻpincha insonning zamonaviy hayot, texnika asri tufayli oʻz tabiiy ildizlaridan uzilib qolishida, ruhining qashshoqlashib, tabiat bilan uygʻunlikni yoʻqotishida yotadi[9]. Tabiat uning uchun shifobaxsh malham, ilohiy haqiqat manbai, sivilizatsiya keltirib chiqargan sunʼiylikka qarshi turuvchi tabiiylik timsoli sifatida qaraladi[10].

Agar ikki ijodkorning qarashlarini qiyoslasak, Shukur Xolmirzayevda tabiatning realistik, hayotiy, baʼzan kurashchan qiyofasi ustunlik qilsa, Hermann Hesse ijodida ramziy-falsafiy, ruhiy-maʼnaviy jihatlar yetakchilik qiladi[11]. Xolmirzayev insonning tabiat ichidagi kurashini, unga moslashishini yoki unga zarar yetkazishining oqibatlarini koʻrsatsa, Hesse insonning tabiatdan ajralib qolishi natijasidagi ruhiy iztiroblarini, unga qayta intilishini tasvirlaydi[12]. Birida tabiat koʻproq tashqi sinov boʻlsa, ikkinchisida ichki kamolot yoʻli boʻlib tasvirlanadi.

Shunday boʻlsada, har ikki yozuvchi asarlarida bir haqiqatni taʼkidlaydi: inson tabiatning bir boʻlagidir va undan uzilgan holda toʻlaqonli yashay olmaydi. Xoh u Surxon dashtlarida chorva boqayotgan choʻpon boʻlsin, xoh Yevropa oʻrmonlarida

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th April, 2025

xayol surayotgan faylasuf – tabiat ularning qalbiga yo‘l topadi, ularni o‘ylantiradi hamda o‘zgartiradi. Shukur Xolmirzayev bizni tabiatga ehtiyotkor bo‘lishga, uning ne‘matlarini qadrlashga o‘rgatsa[13], Hermann Hesse tabiat bilan ruhiy uyg‘unlikka erishish orqali o‘zlikni anglash mumkinligini uqtiradi.

Xulosa qilib aytganda, bu ikki buyuk adibning hikoyalari bizga inson va tabiat munosabatlarining naqadar rang-barang va teran ekanligini ko‘rsatib beradi. Ularning asarlari bugungi kunda – ekologik muammolar avj olayotgan, inson o‘zining tabiiy kelib chiqishidan tobora uzoqlashayotgan bir davrda yanada dolzarb jaranglamoqda. Ular bizni bir lahza to‘xtab, atrofimizdagi olamga, osmondagi bulutlarga, oyoq ostimizdagi maysaga teranroq nazar tashlashga, tabiatning buyuk hikmatini va u bilan uyg‘un yashash zaruratini anglashga chorlaydi. Chunki inson qalbining eng nozik torlari hamisha tabiat sadosiga hamohang bo‘lib kelgan va shunday bo‘lib qoladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. W. Wordsworth, “I Wandered Lonely as a Cloud”, Lyrical Ballads. London, Longman, 1807.
2. H.D. Thoreau, “Walden” or “Life in the Woods”, Boston, Ticknor and Fields, 1854.
3. V. Van Gogh, “Yulduzli tun” (The Starry Night), Museum of Modern Art, New York, 1889.
4. R. Carson, “Silent Spring”, Boston, Houghton Mifflin, 1962.
5. Sh. Xolmirzayev, “Yozgi yurt”, Toshkent, Sharq nashriyoti, 2005.
6. Sh. Xolmirzayev, “Bodom qishda gulladi”, Toshkent, G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2010.
7. Sh. Xolmirzayev, “Jahongir”, Toshkent, Adabiyot va san‘at nashriyoti, 2018.
8. H. Hesse, “Knulp”, Berlin, S. Fischer Verlag, 1915.
9. H. Hesse, “Siddhartha”, Berlin, Suhrkamp Verlag, 1922.
10. H. Hesse, “Demian”, Berlin, S. Fischer Verlag, 1919.
11. A. Ivanov, “Tabiat tasviri va ramziylik: Gesse va zamonaviy adabiyotshunoslik”, Moskva, Nauka nashriyoti, 2020.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th April, 2025

Internet manbalar:

12. H. Hesse, “Tabiat va ruhiy izlanishlar”. <https://www.hesseprojekt.org>
13. Sh. Xolmirzayev, “O‘zbek adabiyotida tabiat motivlari”. <https://www.ziynet.uz>